

γ) Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πλάτων, ἀκολουθῶν τοὺς Πυθαγορείους ὑπεστήριζε τὴν μεταξὺ τῶν ἀτόμων ὑπάρχουσαν πνευματικὴν καὶ ἄλλην διαφορὰν, διὰ τοῦτο ὑπεστήριζε τὴν ἀνάλογον πρὸς τὰς πνευματικὰς δεξιότητας ἀγωγὴν αὐτὴν ἀκριβῶς, ἡ ὁποία θὰ καθίστα τὸ ἄτομον κατάλληλον πρὸς ἐπιτέλειαν μιᾶς μὲν τελείας ὁμῶς ἐργασίας, ¹ εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ὑπῆρχε βαθὺ τὸ συναίσθημα τοῦ καθήκοντος, τῆς ἰδιοπραγίας. Καὶ δ) ἐπειδὴ παρατηρεῖ ὡς εἶπομεν ὅτι ἕκαστος ἐπιτελεῖ ἄριστα καὶ εὐκολώτατα τὸ ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον εἰδικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς ἐπιδίδεται, ἡ δὲ Πολιτεία, ὡς προϊόν ποικιλομόρφου ἀνάγκης, πρέπει νὰ ἔχη καὶ τὰς ἀντιστοίχους αὐτῆς πρὸς θεραπείαν μονάδας καὶ εἰδικότητας, διὰ τοῦτο πρὸς πρόοδον καὶ εὐημερίαν τῆς Πολιτείας ἐπιβάλλεται ἡ εἰδίκευσις ὅλων καὶ ἡ κατάληψις ἐν τῇ Πολιτείᾳ τῆς ἀναλόγου πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστου θέσεως. Καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἰδεώδη ἐκδήλωσιν τοῦ Δικαίου ὡς ἔργου κοινωνικῆς ἀνάγκης, ἡ ὁποία ἀποβλέπει καὶ πραγματοποιεῖ τὴν κοινὴν καὶ ἐνιαίαν εὐδαιμονίαν. ²

Εἶπομεν ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἥτις ἀφορᾷ ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, ὡς αὕτη ἐμφανίζεται εἰς τὴν ὀργανωμένην κοινωνίαν, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ τὸν σκελετὸν καὶ τὴν οὐσίαν.

¹ Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ ὅρος Πολιτεία συμπίπτει μὲ τὴν ἀρετὴν, μὲ τὸ πνεῦμα καὶ ὡς πρὸς τὰ μέσα καὶ ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συστάσεως αὐτῆς.

Διὰ τοῦτο παρὰ Πλάτωνι πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν καὶ νὰ ἀνακαλύψωμεν καὶ τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν θέσιν τῶν στοιχείων τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν Πολιτείαν, ἥτις τοιοῦτοτρόπως ἐμφανίζεται ὡς καθ' ὀλοκληρίαν παιδαγωγικὸν περιβάλλον καὶ ἐνδιαίτημα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἥτις, ὄνειρευομένη τὸ τέλειον ζητεῖ νὰ ἀντιγράψῃ τοῦτο εἰς τὰς δέλτους τῆς κοινωνίας, ὡς ἐκ τῆς ἐπιστήμης ἀλήθειαν, ὡς δίκαιον.

37. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν Πολιτείαν

α) Γενικαὶ ἀρχαί.

Εἶπομεν ὅτι ἡ Πολιτεία εἶναι πεδῖον πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν διακριθέντων στοιχείων ἀρετῆς, ὅτι ἡ Πολιτεία εἶναι σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀφ' ἐνός διδάσκεται τὸ ἄτομον καὶ καλεῖται ἀφ' ἐτέρου νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς διακριθείσας ἀπὸ τὴν πείραν κοινωνικὰς ἀληθείας ὡς ἠθικὰς ἀρχάς, ὅτι αἱ ἠθικαὶ αὗται ἀρχαὶ ἀποτελοῦν τὸν σκελετὸν τοῦ μεγάλου καὶ ἀρχιτεκτονικώτατα ἰδρυμένου ὑπὸ τῆς πείρας τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας

¹) Πλάτ. Πολιτ. 369 καὶ ἐξῆς.

²) Πλάτ. Πολιτ. 370α.

ναού, εἰς τὸν ὁποῖον στεγάζεται ἡ ἀρετή, ἥτις δημιουργεῖ τὴν εὐτυχίαν ἀπὸ τὴν θεραπείαν τῆς διακριθείσης ἀνάγκης, ἥτις ὑπῆρξε καὶ ἡ μόνη αἰτία τῆς δημιουργίας τῆς Πολιτείας κατὰ τὸν Πλάτωνα.

Διότι ὡς ἐκεῖνος ὑποστηρίζει: ¹ «Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν ἐπειδὴ κατὰ κανόνα τυγχάνει νὰ μὴ ἐπαρκῆ εἰς τὰς ἀνάγκας του... διὰ τοῦτο «ὁ εἰς παραλαμβάνων τὸν ἄλλον. καὶ αὐτὸν ἢ ἀνάγκη—διότι ὅλοι εἶχον ἀνάγκην πολλῶν πραγμάτων—ἀφ' οὗ συνηθροίσθησαν ὡς μέτοχοι καὶ βοηθοί, ἐσχημάτισαν τὸν πρῶτον συναικισμὸν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ εἰς μεταδίδει εἰς τὸν ἄλλον πᾶν ὅ,τι ὠφέλιμον ἔχει πρὸς μετάδοσιν ἢ ὁ ἴδιος μετέχει τοῦ προερχομένου ἀπὸ τὸν ἄλλον ὠφελίμου... Ἡ πρώτη δὲ καὶ μεγίστη τῶν ἀναγκῶν εἶναι ἡ πραπαρασκευὴ τῆς τροφῆς διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπαρξιν.» ² «Τοῦ εἶναι τε καὶ τοῦ ζῆν ἕνεκα».

Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστος τῶν ἀνωτέρω, ἐνῶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ παρασκευάζῃ ἓν εἶδος, ἔχει ἀνάγκην καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν, διὰ τοῦτο πρὸς ἐπιτυχή ἐξυπηρέτησιν τῆς κοινῆς ἀνάγκης πρέπει ἕκαστος νὰ πράττῃ ἓν τι, διότι τοῦτο θὰ πράττῃ εὐκολώτερον ἢ ὅσον μάλιστα ἕκαστος κατ' ἀρχὴν «δὲν γεννᾶται τελείως ὁμοῖος μὲ τὸν ἄλλον ἀλλὰ διαφορετικὸς κατὰ τὴν φύσιν» ³ «πρῶτον μὲν φύεται ἕκαστος οὐ πᾶν ὁμοῖος ἕκάστῳ ἀλλὰ διαφέρων τὴν φύσιν ἄλλη ἐπ' ἄλλου ἔργου πράξιν». Καὶ ἐπειδὴ ἕκαστον τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀπαραιτήτων «γίνεται καὶ καλύτερον καὶ εὐκολώτερον ὅταν ἕκαστος κάμνῃ ἓν ἔργον, σύμφωνα πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἐνῶ ἀπέχει ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα...», διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται ἕκαστος νὰ κάμῃ ἓν οἰονδήποτε ἔργον, τὸ ὁποῖον θὰ πράττῃ καὶ καλύτερον καὶ εὐκολώτερον, κερδίζων καὶ χρόνον καὶ κάμνων τελειότερα ἔργα» ⁴.

Ἄρκούμεθα εἰς τὸν σκελετὸν τοῦτον τῆς Πλατωνικῆς Πολιτείας, εἰς τὸν ὁποῖον, παραλλήλως πρὸς τὰ κοινωνικὰ ἐλατήρια καὶ τὴν διδομένην φιλοσοφικὴν ἐρμηνείαν ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ δημιουργίας τῆς Πολιτείας, εὐρίσκομεν πλῆθος παιδαγωγικῶν στοιχείων.

Ἐν πρώτοις διακρίνομεν τὴν βαθεῖαν πίστιν τοῦ φιλοσόφου πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς γνώσεως, τῆς ἐπιστήμης, τῆς προερχομένης ἐκ τῆς πείρας, τῆς ἐπιδόσεως, τῆς ὁποίας τὰ ἀγαθὰ ἐννοεῖ νὰ ἐγκατασπείρῃ εἰς τὴν κοινωνίαν διὰ νὰ εὐτυχήσῃ προβάλλων ὡς αἰτίαν μὲν τῆς δημιουργίας τῆς Πολιτείας τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀτόμου, ὡς τέλος, ὡς σκοπὸν δὲ τὴν εὐδαιμονίαν, τὴν ἀποτελεσματικώτεραν τουτέστι ἐξυπηρέτησιν αὐτῆς.

¹) Πλάτ. Πολιτ. 369 c καὶ ἐξῆς.

²) Αὐτόθι.

³) »

⁴) Πλάτ. Πολιτ. 369 b - 370 b.

Παραλλήλως ὅμως παρατηροῦμεν ὅτι παρ' αὐτῷ δεσπόζει ἡ ἀντίληψις τοῦ ἐπιμερισμοῦ, τῆς κατανομῆς καὶ εἰδικεύσεως τῆς ἐργασίας ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀφ' ἑνὸς θὰ κερδίζεται χρόνος ὅστις θὰ δύναται νὰ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν θεραπείαν ἄλλων ἀναγκῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ θὰ προκύπτουν καλύτερα καὶ τελειότερα προϊόντα,

Σύστημα τὸ ὁποῖον, ἐφαρμοσθέν, ἤγαγεν εἰς κολοσσιαίαν πρόοδον τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην καὶ τέχνην, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀληθές, κατετεμάχισε μὲν τὴν σκέψιν, διεχώρισε τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν φαντασίαν, ἐξηνάγκασεν ὅμως αὐτὰς παρὰ τὴν φυσιολογικὴν τῶν σύστασιν νὰ μὴ βλέπουν τὸ ὅλον ὡς ὅλον ἀλλ' ὡς σύνολον, ὡς μερικότητος, αἵτινες δύνανται νὰ συναρμολογηθῶν καὶ νὰ ἐμφανίσουν ἓν ἀριστούργημα ὡς συνδρομὴν ἀριστῶν συνεργασθέντων παραγόντων.

Σύστημα τὸ ὁποῖον ἀφήρθεσε τὴν αἴγλην τῆς ὀλοκληρώσεως τῆς ἀτομικῆς προσπάθειας καὶ συνήρμοσε τὰ προϊόντα ταύτης ὡς εἶπομεν εἰς μίαν ὑπὲρ τῆς Κοινωνίας ἀπορροφητικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία διακρίνει ὅτι τὸ ὠραῖον πρέπει νὰ συμπέσῃ μὲ τὸ ὠφέλιμον καὶ τοῦτο μὲ τὸ κοινωνικῶς δίκαιον καὶ ἀρμόζον.

Διότι μόνον οὕτω γίνεται ἡ μετάδοσις πράγματι «τοῦ ἐξ ἄλλου καλοῦ», τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσει τὸν μεταξὺ τῶν ἀτόμων φιλικὸν δεσμόν, τὸν βασικὸν τοῦτον κατὰ τὸν Πλάτωνα ὄρον, ὅστις συσφίγγει τὴν κοινωνίαν ποιῶν αὐτὴν μίαν, ὡς οἰκογένειαν, τῆς ὁποίας χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ἀμοιβαία καὶ ἀνυπόκριτος τῶν μελῶν τῆς ἀγάπη, κύριον γνώρισμα πάσης εὐνομούμενης Πολιτείας, τῆς ὁποίας ἡ ἐνότης δημιουργοῦσα ἐνιαίαν οἰκογένειαν εἶναι ἐπιβλαβὴς ὡς ἐξαλείφουσα τὴν ἀμιλλαν ἀπὸ τὰ ἄταμα καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς πρόοδον.¹

Παραλλήλως πρὸς τὸν ἐπιμερισμὸν βλέπομεν καὶ ἓν ἄλλο βασικὸν σημεῖον καθ' ὃ ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν γεννώμεθα ὅλοι ἴσοι ἀλλὰ διάφοροι, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἡ ἐπιτυχία τότε μόνον ἐξασφαλίζεται ὅταν ἕκαστος ἐκτελεῖ ἔργον σύμφωνον πρὸς τὰς κλίσεις καὶ τὴν φύσιν του.

Ἡ ὑποχρέωσίς μας λοιπὸν πρὸς τὴν ἀπαραίτητον εὐημερίαν, τὴν εὐδαιμόνιαν τῆς Πολιτείας, ἐπιβάλλει νὰ ἔχωμεν ὑπὸ φει τὴν κάτωθι κοινωνικὴν ἀλήθειαν: ὅτι ἡ φύσις ἐκάστου εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς μόνον φύσεως πράξιν ἑνὸς εἶδους ἐργασίαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ μόνον ἐπιδιδομένός τις ἀποφεύγει τὴν εἰς τὰ ἀλλότρια ἀνάμιξιν, τὴν σύγχυσιν, τὴν πρὸς ἄλλους σύγκρουσιν καὶ ἐπομένως τὴν ἀδικίαν, ἐνῶ παραλλήλως προάγει τὴν γνῶσιν, τὴν ἐπιστήμην διὰ τῆς διαρκῶς περὶ τὰ αὐτὰ ἐνασχολήσεως, εἰδικεύσεως καὶ ἐπιδόσεως διὰ τῆς διακρίσεως τῶν λεπτομερειῶν τοῦ πράγματος, εἰς τὸ ὁποῖον εἰδικῶς ἀσχολεῖται.

¹) Ἀριστ. Πολιτ. 487 α'

Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἐξηγεῖται ἡ ἀνάγκη, καθὰ θὰ ἴδωμεν τῆς ἰδρύσεως εἰδικῶν Σχολῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὁ μέλλων πολίτης θὰ εἰδικεύετο, ἐδιδάσκετο θεωρητικῶς ὅσον καὶ πρακτικῶς τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἀσκήσῃ ἐν τῇ Πολιτείᾳ διὰ νὰ ἀποβῆ καρποφόρος εἰς ἔργα θετικῶς ἐπὶ τῆς Πολιτείας ἐπιδρῶντα.

Ταῦτα, ὡς ἀναγκαῖα θεραπευτικὰ μέσα τῆς κοινωνικῆς ἀνάγκης, θὰ συσφίγγωσι πράγματι τοὺς μεταξὺ τῶν πολιτῶν δεσμοὺς καὶ θὰ ἀναπτύξωσι εἰς τὰ ἄτομα τὸ συναίσθημα τῆς ἀμοιβαίας ἐξαρτήσεως ὅλων ἐκ τοῦ ἰδεώδους τῆς ἀνάγκης ταύτης, εἰς τὸ ἄρμα τῆς ὁποίας πάντες ὄντες προσδεδεμένοι θὰ ἀποβλέπωσιν εἰς τὴν ἐπίλυσιν κατὰ τὸ ἐνὸν ἕκαστος τῶν ζητημάτων τῆς κοινῆς τύχης.

Ὁ Πλάτων ὡς εἶδομεν ὑπερακοντίζων τοὺς Πυθαγορείους παρεδέχετο ὅτι τὰ ἐν τῇ ψυχῇ μόρια τῆς ἀρετῆς ἀντικατοπτρίζονται ὄχι μόνον εἰς τὴν Πολιτείαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς φυλάς ἀκόμη, ὡς φυσικαὶ καὶ κληρονομικαὶ αὐτῶν ἰδιότητες, ὅτι τὰ μόρια ταῦτα εἶναι συνδυασμὸς ἐπιθυμιῶν καὶ θυμοῦ, στοιχεῖα ἅτινα ἀπαντοῦν ἐπὶ τῆς κατωτέρας μορφώσεως φυλῶν καὶ ἀτόμων, ἵδι ὅταν ἐπὶ τῶν στοιχείων τούτων δεσπόζει ὁ Νοῦς ὡς «διάκοσμος», αἰτία καὶ δύναμις, τότε ἐπέρχεται ἡ Πυθαγόρειος ἀρμονία εἰς τὴν Πολιτείαν, ὅτι ἡ ἀρμονία αὕτη, οὕσα ἀποτέλεσμα ὀρθοῦ λόγου, εἶναι προῖόν γνώσεως, ἡ ὁποία προέρχεται ἐκ διδασκαλίας, ἐκδηλουμένη εἰς τὴν Πολιτείαν ὡς δικαιοσύνη ἢ ἐπομένως ἡ δικαιοσύνη αὕτη εἶναι διδακτὴ.

Καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀποτέλεσμα μαθήσεως καὶ χρησιμεύει συγχρόνως ὡς βάσις τῆς κοινωνικῆς ἀφ' ἐνὸς ἠθικῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἐν γένει εὐδαιμονίας, διὰ τοῦτο εἰς τὴν Πλατωνικὴν Πολιτείαν προβάλλεται ὡς πρωταρχικὸς ὄρος καὶ πρωταρχικὸν αἶτημα νὰ δημιουργήσῃ διὰ τὸν ἄνθρωπον - πολίτην πλήρες μορφωτικὸν περιβάλλον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα νὰ εὐρίσκουν τὴν κατάλληλον πρὸς τὰς φύσεις τῶν διαπαιδαγωγῆσιν.

Πρὸς τὰς ἀπόψεις ταύτας συμφωνεῖ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὅστις ὑποστηρίζει ὅτι «τὸ λόγον ἔχον τῆς ψυχῆς» πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀπορροεούσης εὐδαιμονίας ἔχει ἀνάγκην ὠρισμένων πνευματικῶν δεξιοτήτων: τῆς σοφίας τῆς φρονήσεως, τοῦ Νοῦ, τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης, αἱ ὁποῖαι συναποτελοῦν τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἐκδήλωσιν ταύτης εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν ὡς εὐτυχία.

Διότι τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ὡς καθ' ὀλοκληρίαν πνευματικὴ ἐκδήλωσις, δημιουργοῦν μίαν εὐχάριστον κοινωνικὴν καὶ ἀτομικὴν κατάστασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἀφ' ἐνὸς «εὐτυχοῦμεν» καὶ θὰ «εὐτυχῆσωμεν. Διότι ἡ εὐτυχία μας ὡς πνευματικῶν ὄντων

1) Πλάτ. Πολιτ. 437.

εύρσκεται εις τὴν ἐνάρετον ζωὴν, τῆς ὁποίας χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ὀρθὴ ζωὴ καὶ ὀρθὴ ἐνέργεια. «Τὸ εὖ ζῆν καὶ εὖ πράττειν».¹

Βάσις ἐπομένως τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς καὶ προόδου εἶναι ἡ γνῶσις, ἡ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία παρὰ Πλάτωνι ἀποτελεῖ τὸν κύριον μοχλὸν τῆς ὅλης κρατικῆς ἐκδηλώσεως.

β) Εἰδικαὶ ἀρχαί.

Κατὰ τὸν Πλάτωνα λοιπὸν τέσσαρες παράγοντες συντελοῦν εἰς τὴν προόδον καὶ σωτηρίαν τῆς Πολιτείας.² Καὶ αὐτοὶ εἶναι αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ τῆς ἀρετῆς ἧτοι: ἡ σοφία, ἡ ἀνδρεία, ἡ σωφροσύνη, καὶ ἡ δικαιοσύνη, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἀποτελέσουν καὶ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα πάσης εὐνομούμενης Πολιτείας.

Ἐπὶ τῶν σημείων τούτων, τὰ ὁποῖα εἶναι διδακτὰ, πρέπει νὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ καὶ ἡ προσπάθεια τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς παιδείας, ὅπως, ἐπὶ τῶν σημείων τούτων ἐνημερούμενοι οἱ μέλλοντες πολῖται, γίνωσι κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν φύσιν ἄλλος μὲν σοφός, ἀνδρεῖος καὶ ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ σώφρονες καὶ δίκαιοι διὰ τὴν εὐημερήσιν καὶ σταδιοδρομήσιν ἡ Πολιτεία, ἡ κοινωνία, ἡ ἀνθρωπότης ἐν γένει. Ἀγωγή καὶ ἄσκησις, εἰσδυσίς τοῦ πνεύματος εἰς τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τῶν συνιστῶντων τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν ζητημάτων καὶ ἐπίδοσις ἐκάστου εἰς τὸ ἔργον τῆς εἰδικότητος καὶ κλίσεως αὐτοῦ ἦτο τὸ σύνθημα τοῦ ἡμετέρου παιδαγωγοῦ. Διότι ἐφαρμοζομένου τοῦ προγράμματος τούτου καὶ ἀσκουμένων τῶν μελλόντων πολιτῶν ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἰδίᾳ μνημονευθέντων σημείων, ἡ Πολιτεία θὰ ἐγίνετο οὐσιαστικῶς α) σοφὴ, β) δικαία, γ) σώφρων καὶ τέλος ἀνδρεία, ἐπικρατούσης γενικῆς σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης εἰς τὰς σχέσεις τῶν πολιτῶν μετ' ἀλλήλων.

Κατ' ἀρχὴν ἡ ἐν γένει ὄψις τῆς Πολιτείας, ἡ φύσις τῆς Πολιτείας αὐτῆς πρέπει νὰ ἔχη ὡς χαρακτηριστικὸν τὴν ἀγαθότητα ἐφ' ὅσον διΐσχυρίζεται «ὅτι ἔχει συμπηχθῆ συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τοῦ ὀρθοῦ λόγου»,³ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ ὁποίου αὕτη παρουσιάζεται.

38 α') Σοφὴ καὶ Εὐβουλος.

Ἡ Πολιτεία αὕτη γίνεται σοφὴ μόνον χάρις εἰς τὴν τάξιν τῶν πολιτῶν ἐκείνων, οἵτινες δύνανται νὰ σκέπτονται ὀρθῶς ἕνεκα τῶν εἰδικῶν αὐτῶν γνώσεων, ὅχι ὑπὲρ ἐνὸς μονομερῶς πολίτου ἀλλ' ὑπὲρ ὀλοκλήρου τῆς Πολιτείας. Κατὰ ποῖον δη-

¹) Ἀριστ. Μεγαλ. Ἠθικὰ Α-Ε'.

²) Πλάτ. Πολιτ. Δ. VI 428α.

³) > > > 427 e.

λαδὴ τρόπον ἢ Πολιτεία αὕτη θὰ ἡδύνατο καλύτερον νὰ διοικηθῆ καὶ ἐπωφελέστερον πρὸς αὐτὴν ἐξωτερικῶς νὰ πολιτευθῆ. Ἡ σοφία ἐπομένως τῆς Πολιτείας ἔγκειται εἰς τὸν καλύτερον καὶ ἐπωφελέστερον τρόπον τῆς διακυβερνήσεως αὐτῆς. Καὶ ἡ Πολιτεία θὰ ἡδύνατο νὰ εἶναι σοφὴ ἐξ αἰτίας τοῦ ὀλιγαριθμοτάτου τμήματος αὐτῆς καὶ τῆς εἰδικῆς γνώσεως ἣτις ὑπάρχει εἰς τὸ προϊστάμενον καὶ ἄρχον τοῦτο τμήμα.¹ Τοῦτο ὡς Νουῦς, ὡς «λογιστικὸν» τῆς ψυχῆς ἀνθίσταται εἰς τὰς παραλόγους λαϊκὰς μαζικὰς ἀξιώσεις καὶ ἐπιθυμίας ἢ περιορίζει διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς του περὶ τὴν διοίκησιν καταρτίσεως, τὴν ἐκπρόσωπον τοῦ «θυμοειδοῦς» τῆς ψυχῆς ὀρμητικὴν τάξιν τῶν πολιτῶν, ὑποτάσσει πάντας καὶ καθιστῶν αὐτοὺς πειθήνια ὄργανα τοῦ συμφέροντος τῆς ὀλόπησης. Ἡ σοφία ἐπαμένως εὐρίσκεται εἰς τὴν διοίκησιν, εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι, τοῦ καλλίστου τούτου διὰ τὸν Πλάτωνα καὶ τὴν Δωρικὴν ἀγωγὴν μαθήματος. Διότι τοιαυτοτρόπως ὁ νέος θὰ ἐδιδάσκετο νὰ ἄρχεται πρῶτον, νὰ πειθαρχῆ, νὰ δαμάσῃ ἑαυτὸν, θὰ ἐμάνθανε τὸν καλὸν τρόπον τοῦ διοικεῖν, ὁποῖα τις ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ θέσις τοῦ πολίτου εἰς τὴν Πολιτείαν καὶ κατόπιν, ὡς ἄρχον καὶ σοφὸν καὶ εἰδικευμένον περὶ τὴν διοίκησιν ἄτομον, θὰ ἐπέβαλε τὰς ἀρχὰς που εἰς τὴν ὀμάδα.

Θὰ ἐγίνετο δηλαδὴ τοῦτο, μετὰ πολυχρόνιον πειραματισμὸν καὶ διδασκαλίαν, ἄρχων, ἀφ' οὗ προηγουμένως καὶ διαρκούντων τῶν μαθημάτων θὰ ἐξητάζετο καὶ θὰ ἐσφυγμομετρεῖτο εἰς τὰς μικροτέρας του λεπτομερείας τὸ πνεῦμα, ὁ χαρακτήρ τοῦ μέγεθος τῆς ἀνιδιοτελείας, ἡ τάξις, ἡ ἐπιμέλεια, τὸ αὐθόρμητον καὶ ἀβίαστον ἦθος καὶ κατόπιν θὰ παραδίδετο εἰς αὐτὸ ὀρισμένη ἐξουσία. Ὡς βλέπομεν ἡ Πλατωνικὴ θεωρία τῆς πολιτικῆς τοῦλάχιστον ἀγωγῆς, τῆς εἰδικεύσεως πρὸς τὸ ἄρχειν δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπιστημονικὴν περὶ τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας κατάρτιαι, ἣτις ζητεῖ ἀπλῶς τροφίμους ἑκανοὺς μόνον πνευματικῶς νὰ μάθωσι θεωρίας τῆς ἐπιστήμης, τὴν ὁποῖαν θὰ δύνανται νὰ ἀσκήσουν ἢ ὄχι καὶ ταύτην ἐπὶ ἰδίᾳ των ὀφελεία.

Ἀντιθέτως παρὰ Πλάτωνι τὸ ἄτομον - πολίτης ἦτο κτῆμα τῆς Πολιτείας, ὀφείλε νὰ εἰδικευθῆ, νὰ γίνῃ σοφὸς περὶ ἓν ὀρισμένον σημεῖον διὰ νὰ θητεύσῃ ὕπηρετων ἐφ' ὄρου ζωῆς τὴν πόλιν. Τὸ ἄτομον θὰ ἐγένετο εἰδικότης ὄχι δι' ἑαυτὸ ἀλλὰ διὰ τοὺς ἄλλους. Διότι ὄλαι αἱ τέχναι ὡς γνώσεις καὶ ἡ τέχνη ἐπομένως τοῦ διοικεῖν ἐγένοντο ὄχι διὰ τὸν τεχνίτην ἀλλὰ διὰ τὴν γνῶσιν ἀρχικῶς καὶ κατόπιν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης.

¹) Αὐτόθι 428 e.

Ἐπειδὴ λαμπρὸν εἰς τὴν Πλατωνικὴν Πολιτείαν τὸ ἄτομον στερεῖται τῆς ἀπομακρῆς ἐλευθερίας νὰ διαθέτῃ ἑαυτὸ κατὰ βούλησιν διὰ πᾶσι, ἡ Πολιτεία ἢ ὅποια φρονεῖ καὶ ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὴν ἀπώκτησιν κυρίως καταλλήλων μέσων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς, ἀξιολογῶν καὶ ζητεῖ ὠρισμένα ἀπαραιτήσια διὰ τὸν μέλλοντα πολιτικὸν ἡγέτην στοιχεῖα.

Οὕτω παρ' αὐτῷ ἦτο κανὼν ἀπαραίτητος, πρὸς τῇ πνευματικῇ ὑπεροχῇ τοῦ τροφίμου, ἡ ἀνιδιοτέλεια, ἡ ἀδιάκοπος ἐπιμέλεια, ἡ ἀπόλυτος προσήλωσις πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀλλοτρίου ἀγαθοῦ, τὸ ὁποῖον ὡς δημιουργοῦν τὸ κοινὸν ἀγαθόν, θὰ ἀπεπέμψῃ μίαν ἀρμονίαν, τὸ καλόν, τὸ ὁποῖον θὰ ἀνέδιδε τὸ γενικὸν αἴσθημα τοῦ ὠραίου καὶ ἠθικοῦ συγχρόνως.

Τὴν Πλατωνικὴν ἐπομένως θεωρίαν τῆς εἰδικεύσεως ἐννοοῦμεν καλλέτερον ὅταν σκαθίζωμεν ὅτι τὸ ἄτομον ὄφειλε νὰ ἐργάζηται πρῶτον διὰ τὸ ἀλλότριον ἀγαθόν καὶ κατόπιν ἐμμέσως πῶς, ὑπὸ μορφὴν ἀνταποδοσεως ὑπὲρ τοῦ ἴδιου, ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου κυρίως θὰ εἰργάζοντο ἄλλοι, ἀπὸ τινὸς ὁποῖου θὰ ἐξηρτάτο ἡ ζωὴ καὶ ἡ εὐτυχία του, ὅπως καὶ ἡ ἰδική των θὰ ἐξηρτάτο ἐξ αὐτοῦ.

Προκειμένου μάλιστα περὶ τῆς πολιτικῆς σοφίας, τῆς εἰδικεύσεως περὶ τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως ὑποστηρίζομεν ὅτι αὕτη, ὡς στρεφόμενη πρὸς τὸ κοινὸν ἀγαθόν, θὰ συμπεριελάβανε τὴν γνῶσιν τοῦ γενικοῦ τρόπου τῆς ἐξυπηρετήσεως ὅλων. Διατίθεται ἡ σοφία αὕτη δὲν θὰ ἦτο εἰδικευμένη γνῶσις ὅμοια πρὸς τὴν τοῦ ἱατροῦ καὶ ὑποδηματοποιοῦ ἀλλὰ τι τὸ γενικώτερον ἐφ' ὅσον ἡ κατοχὴ τῆς θὰ καθίστατο ἕνα ἄνθρωπον ἱκανὸν νὰ διαίκῃ σοφῶς »¹.

Θὰ ἦτο ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀρχεῖν, τοῦ διοικεῖν, τοῦ προνοεῖν. Θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τούτων καὶ ὄχι προσωπικὴ ἐπιβολὴ καὶ ἀπλή ἀντέληψις, αἵτινες ἔχουν ὡς συνισταμένην ἀφ' ἑνὸς τὴν γνῶσιν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰς ψυχικὰς ἀρετὰς μὴ ἀποκτωμένας κυρίως διὰ τῆς διδασκαλίας ἀλλ' ἐμφύτως κατοικούσας εἰς τὴν ψυχὴν, δημιουργούσας εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν χαρακτήρα.

Ἄλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται ἡ ἐπιλογή καὶ ἡ προτίμησις διὰ τὴν σπουδὴν τῆς πολιτικῆς σοφίας προσώπων τῶν ὁποῖων τὰ ἔμφυτα προσόντα ἐγγυῶνται τὴν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν στοιχείων τῆς πολιτικῆς σοφίας.

Ἡ γνῶσις τοῦ ἀρχεῖν καὶ ἀρχεσθαι ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσῃ τὸ διαρκὲς μέλημα τῆς ἀγωγῆς διὰ νὰ μετατρέψῃ τὴν γνῶσιν ταύτην εἰς φύσιν καὶ γνώρισμα τῆς κατ' ἐπιστήμης Πολιτείας, εἰς τὴν ὁποῖαν πάντες οἱ παράγοντες ὄφειλον νὰ λειτουργῶσι κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ συντελέσωσιν ὡς ὁ

¹) Roussel Hist. of. W. poln. 127. Sondon 1945.

μηχανισμός του ώρολογίου οί δείκται του νά δείξωσι κατά τήν μεσημβρίαν 12 καί ὄχι 12 καί 1' ἢ 12 παρὰ 1'.

Εἰς τήν Πλατωνικήν Πολιτείαν παύει ἡ αὐτοτέλεια καί ἡ πνευματική ἀνεξαρτησία. Τά πάντα ἔμψυχα ἢ ἄψυχα μεταβάλλονται εἰς ρυθμικῶς λειτουργοῦντα στοιχεῖα, τά ὁποῖα κολοῦνται νά σκέπτονται, νά ἐνεργοῦν, νά κινῶνται ὑποβολημιαίως καί ἀσχέτω; πρὸς ἑαυτά.

Καί ὁμῶς ἡ εὐβουλία, ἡ ὀρθή κρίσις εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς Πλατωνικῆς Πολιτείας. Διότι εἰς τήν Πολιτείαν ταύτην δὲν βουλευέται τὸ πολυάριθμον, ὡς εἰς τὰς Ἀθήνας πλῆθος τῶν ἀμαθῶν καί μὴ «εἰδότην», ἀλλ' ἡ ἄριστα καί πρὸς τὸ ἄρχειν μορφωθεῖσα τάξις. Καθ' ὅσον οἱ ἄνθρωποι βουλευόνται ὀρθῶς ὄχι ἐξ ἀμαθείας ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιστήμης. Ἡ εὐβουλία ἐπομένως εἶναι ἐπιστήμη. Καί διὰ τοῦτο ἡ Πολιτεία, διευθυνομένη ἀπὸ τοὺς ἐπὶ τούτῳ μορφωθέντας, ὁποῖοι εἶναι οἱ «φύλακες», θά βουλευέται, θά σκέπτεται καί θά ἀποφασίζῃ ὀρθῶς καί ὄχι πλημμελῶς ἐπομένως.¹

Διότι ἡ σοφία, ἥτις εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς τάξεως τῶν φυλάκων τῆς Πλατωνικῆς Πολιτείας, εἶναι, ὡς λέγει καί ὁ Ἀριστοτέλης, γνῶσις, τὴν ὁποίαν συνιστοῦν ἡ φρόνησις, ἥτις παρασκευάζει τὴν εὐδαιμογίαν, ἡ σύνεσις² ἡ ὁποία διακρίνει τὸ ποιὸν τῶν πραγμάτων καί ἡ γνῶσις ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς ὅσα ἔγιναν καί γίνονται.

Δὲν ἀφίνεται ἐπομένως περιθώριον εἰς τὴν ἀμάθειαν, εἰς ἐσφαλμένας σκέψεις νά ἐπιδράσουν καί νά ἐπηρεάσουν δυσμενῶς τὴν Πολιτείαν. Πρέπει ὁμῶς νά παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Πλάτων παρεδέχετο παραλλήλως πρὸς τὴν σοφίαν, τὴν περὶ τὸ ἄρχειν γνῶσιν καί τὴν περὶ ὠρισμένα βιοποριστικὰ ἔργα, τέχνας καί ἐπιστήμας εἰδίκευσιν τῶν ἀτόμων ὡς ἀναγκαίαν ἀγωγὴν καί παιδείαν, ἥτις μετὰ τῆς πολιτικῆς σοφίας σῶζει τὰς Πολιτείας.

38. Ἡ πολιτικὴ σοφία ἀπαραίτητος εἰς ὅλους, ἀποτελουμένη ἐξ αἰδοῦς καί δικαιοσύνης.

Κατὰ τὸ βαθύτερον μάλιστα νόημα τῶν σκέψεων τοῦ φιλοσόφου ἡ πολιτικὴ σοφία ἔπρεπε νά κολύπτῃ μὲ τὰς προστατευτικὰς τῆς ἰδιότητος τὴν ζωὴν τῆς ομάδος. Ὑπὸ τὸν προστατευτικὸν αὐτῆς πέπλον ἔπρεπε νά ἀναπτυχθῇ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ὑφ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις καί ἀξιώσεις τῆς κοινωνικῆς, πρακτικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ἔπρεπε νά διαστίζεται μὲ ἔργα τέχνης φρονήσεως, συνέσεως καί Νοῦ ἢ ἀνωτέρου πνεύματος διὰ νά

¹) Πλάτ. Πολιτ. 428 β.

²) Ἀριστ. Πολιτ. Ἠθικ. 358α.

άφήση τὰ προϊόντα τῆς ἐπιστήμης νὰ κατακλύσουν ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους.

Ὁ φιλόσοφος, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν αἰώνιαν ἀκαταστασίαν τῶν Ἑλληνικῶν Πολιτειῶν, ἧτις ὠφείλετο εἰς τὴν ἔλλειψιν πολιτικῆς σοφίας, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ τώρα καὶ ἐπειδὴ εὔρισκεν ὅτι μόνον διὰ τῆς πολιτικῆς διαπαιδαγωγήσεως οἱ Ἕλληνες θὰ ἐσώζοντο καὶ θὰ ἐμεγαλούργουν, διὰ τοῦτο παρουσίασε τὴν πολιτικὴν σοφίαν ὡς δῶρον σταλὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ σωθῆ ἡ ἀνθρωπότης ὁλόκληρος καὶ ὄχι ἀπλῶς ἡ Ἑλλάς.

Διότι ὁ ἄνθρωπος μετέσχε μὲν θείας μοίρας, ¹ ἀνέπτυξεν ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου γλώσσαν καὶ νοῦν, βιωτικὰς τέχνας ἐπενόησε τρόπους ἐξευρέσεως τροφῆς, ἀρξάμενος ἐκ τοῦ μηδενός, ² θὰ κατεστρέφετο ὅμως, διότι «δὲν ἐγνώριζε πολιτικὴν τέχνην, τῆς ὁποίας μέρος εἶναι ἡ πολεμική». ³ Πρὸ τοῦ κινδύνου αὐτοῦ εὔρεθεις ὁ Θεὸς ἔστειλε τὸν Ἑρμῆν κομίζοντα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν πολιτικὴν σοφίαν, ἧτις ἦτο διφυής, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὴν αἰδῶ καὶ τὴν Δικαιοσύνην, μέσα διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐσώζετο ὁ ἄνθρωπος.

Διότι ἄνευ δικαιοσύνης καὶ αἰδοῦς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξωσι Πολιτεῖαι. Πρέπει ἐπομένως ὄχι ὠρισμένη τις τάξις ἀλλ' ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ἄνθρωποι, νὰ μετέχωσι τούτων· ⁴ ἄλλως, ἐκεῖνος ὅστις ἐννοεῖ νὰ παραμείνη μακρὰν τῆς δικαιοσύνης καὶ αἰδοῦς «εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ ζῆ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων». ⁵ Διότι ὅστις δὲν ἔχει ἀνεπτυγμένην ἐντὸς τοῦ τὴν κοινωνικότητα ἢ ὅστις, ἐπειδὴ εἶναι αὐτάρκης δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς βοήθειας ἄλλου, αὐτὸς δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς Κοινωνίας. Καὶ εἶναι Θεὸς ἢ θηρίον, ⁶

Ἡ δικαιοσύνη λοιπὸν καὶ ἡ αἰδῶς πρέπει νὰ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα πάσης ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἢ καλύτερον τῆς πολιτικῆς τέχνης ἢ σοφίας διὰ νὰ δημιουργῆ ἓνα ἔλλογον ρυθμὸν τῆς Πολιτείας.

39. Ἀνδρεία.

α) Ἡ ἀνδρεία ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ θυμικὸν τῆς ψυχῆς. Ἄλλο καὶ αὕτη χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον ὑπὸ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ διέπηται ἡ Πολιτεία εἰς τὰς μετὰ τῶν ἄλλων ἀφ' ἑνὸς Πολιτειῶν σχέσεις τῆς καὶ εἰς τὰς μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς πολιτῶν ἀναστροφὰς καὶ λοιπὰς ἐνεργείας.

¹) Πλάτ. Πρωτ. Κεφ. 11. Αἰσχ. Προμ. δεσμώτης στίχ.

²) Σοφ. Ἀντιγ.

³) Πλάτ. Πρωτ. 12. 453 καὶ ἐξῆς.

⁴) » »

⁵) Αὐτόθι.

⁶) Ἀριστοτ. Πολιτικά Α. 387 α.

Διότι ἡ Πολιτεία, ὡς θὰ ἴδωμεν, οὕσα ὁ πρῶτος καὶ ἀνώτατος παιδαγωγὸς διὰ τῶν νόμων, τῶν σκοπίμων τῆς τούτων παιδαγωγικῶν ἐνεργειῶν ὡς καὶ διὰ τῆς λοιπῆς αὐτῆς καταλλήλου καὶ σώφρονος συμπεριφορᾶς καὶ ἐκδηλώσεως ἄγει καὶ παιδαγωγεῖ πρὸς ὠρισμένην κατεύθυνσιν καὶ γραμμὴν τοὺς πολίτας.

Δημιουργεῖ οὕτω ἰδιαιτέρον πνεῦμα, ἰδιαίτερα ἰδεώδη μὴ ἐπαμφοτερίζοντα ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀληθείας διεπόμενον χαρακτήρα, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀντικειμενικῆς ἐρεῦνης. Τὸ πνεῦμα τοῦτο ἔρχεται ὡς ἐπιταγὴ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὡς καθήκον τῶν πολιτῶν. Ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ εὐρισκομένη ἡ Πολιτεία ἐνεργεῖ ἀξιοί, ὡς νόμος ἀπὸ ἀρχοντας καὶ ἐρχομένους, ὡς ἀνώτατον ἀπρόσωπον ὄν, ὑπακοὴν καὶ συμμόρφωσιν. Ἐντεθῆεν ἐξηγεῖται διατὴ ἡ ἀνδρεία θεωρεῖται τόσον ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων ὅσον καὶ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὡς ἀρετὴ τῆς ψυχῆς, ἀντιστοιχῶσα πρὸς τὸ θυμικὸν αὐτῆς, τὸ διεπόμενον ὑπὸ τοῦ λογιστικῆς.

Ἡ ψυχικὴ αὕτη ἐκδήλωσις, εὐρισκουσα ἀντικατιόπτεισιν εἰς τὸ ἰδιάζον κοινωνικὸν στοιχεῖον, τὸ ὅποιον ἐκπροσωπεῖ καὶ τὴν δυναμικὴν κρατικὴν ἐκδήλωσιν, τὴν τάξιν τῶν Ἐπικούρων, καθιστῶ τὴν Πολιτείαν ἰσχυρὸν κρατικὸν ὄργανισμὸν, τοῦ ὁποῦ ἡ ἰσχὺς προὔποθέτει μέρβασιν καὶ εἰδικὴν κρατικὴν ὀργάνωσιν. Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν ἀρχήν, καθ' ἣν ἡ ἀρετὴ εἶναι διδακτὴ καὶ ἡ ἀνδρεία ὡς ἀρετὴ ψυχικὴ εἶναι διδακτὴ ὡς γνώσις, ἔπεται ὅτι ἡ ἀνδρεία ὡς τμήμα τῆς πολιτικῆς τέχνης πρέπει νὰ διδάσκεται εἰς τὴν Πλατωνικὴν Πολιτείαν διὰ νὰ γίνε-ται ἡ ἄμυνα τῆς χώρας ὑπὸ εἰδικῶς μορφωθεῖσης τάξεως πρὸς ἀποσόβησιν τραγικῶν περιπετειῶν.

Ὅπως λοιπὸν ἐχαρακτηρίσαμεν τὴν Πολιτείαν σοφὴν χάρις εἰς ἓν καὶ μόνον τμήμα αὐτῆς καὶ συγκεκριμένως χάρις εἰς τὸ ὀλιγάριθμον ἐκεῖνο μέρος αὐτῆς, τὸ ὅποιον κυβερνῶν ἄρχει μόνον διὰ τῆς ἐπιστήμης, τῆς εἰδικῆς περὶ τὴν πολιτικὴν τέχνην, ἀρχὴν «πολιτικὴν», καθ' ὅμοιον τρόπον ἡ Πολιτεία θὰ ἡ δύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ἀνδρεία καὶ νὰ εἶναι τοιαύτη ἐν τῇ οὐσιασικῇ τῆς ἐκδηλώσει δι' ἓν καὶ μόνον τμήμα αὐτῆς τοὺς Ἐπικούρους.

Ἡ Πολιτεία ἐπομένως εἶναι καὶ χαρακτηρίζεται ἀνδρεία μόνον ὡς πρὸς τὸ μέρος αὐτῆς, εἰς τὸ ὅποιον ὑπάρχει ἡ δύναμις ἐκείνη ἡ ψυχικὴ, ἡ ὁποία διατηρεῖ ἀναλλοίωτον τὴν ἀκριβῆ ἀντίληψιν περὶ τῆς φύσεως τῶν κινδύνων. Ὅτι δηλαδὴ οἱ κινδουνοὶ οὗτοι εἶναι οἱ αὐτοὶ ἀκριβῶς ἢ τοιοῦτοι περίπου ὅπως ἀκριβῶς καθώρισεν αὐτοὺς νὰ θεωρῶνται καὶ νὰ διδάσκωνται ὁ νομοθέτης πρὸς ἀκριβῆ διαπαιδαγώγησιν τῆς τάξεως ἐκείνης τῶν πολιτῶν, ἡ ὁποία λόγῳ τῆς φύσεώς της εἶναι ἐπιφορτισμένη διὰ νὰ σώζῃ τὴν Πολιτείαν.

Διότι ὄντως ἡ Πολιτεία ἐν τῇ γενικῇ της μορφῇ παρουσι-

άζεται ἀνδρεία, ὅταν κατορθώνει καὶ ἀντιμετωπίζει ἀποτελεσματικῶς τοὺς ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς, χάρις εἰς τὴν εἰδικὴν ὀργάνωσιν τοῦ μέρους ἐκείνου τῶν πολιτῶν, τῶν ὁποίων ἡ γενναιότης, τυχούσα εἰδικῆς στρατιωτικῆς ἀγωγῆς, κατέστησεν αὐτοὺς ἰκανοὺς μαχητὰς καὶ ὑπερασπιστὰς τῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν ἔν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐξεταζομένης τῆς ἀνδρείας πρέπει νὰ θεωρηθῇ αὕτη ὡς σωτηρία τῆς πόλεως. Διότι διασώζει τὴν πόλιν, ἐπεμβαίνουσα, ἐπικυροῦσα τὴν ἰθύνουσαν ἀρχήν, τὴν συγγενῆ πρὸς αὐτὴν τάξιν τῶν φυλάκων εἰς τὴν διοίκησιν καὶ ἀσφάλειαν τῆς Πολιτείας.

Διότι τὸ ἐν τῇ Πολιτείᾳ γένος τῶν ἐπικούρων εἶναι ὡς εἴπομεν ἀντιγραφή καὶ ἀντικατοπισμὸς τοῦ ἐν τῇ ψυχῇ ἐνυπάρχοντος θυμοειδῶς, τὸ ὁποῖον, ὑπεῖκον εἰς τὸ λογιστικόν ἐπικουρεῖ τοῦτο εἰς τὴν ἀρμονίαν τῆς θείας ἐν τῇ ψυχῇ Πολιτείας, ἧς ἀντίγραφον εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη τοιαύτη. Ὑπὲρ αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἐργασθῇ, νὰ μοχθήσῃ ἀσκούμενος καὶ εἰδικῶς ἐπιδιδόμενος εἰς τὸ μέλλον νὰ ἀσκήσῃ ἐν τῇ Πολιτείᾳ ἔργον μὲ βάσιν πάντοτε τὸ διδακτὸν τῆς ἀρετῆς, ἧτις ὅμως διὰ νὰ ἐπιτύχῃ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἑκτασίαν ὀφείλει νὰ βασιζέται εἰς συγγενῆ πρὸς αὐτὴν φύσιν, καθ' ὅσον πνευματικὴ δεξιότης. Διότι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης «ἀρετὴ ἀνθρώπου εἶναι ἡ τελειότης τῶν φυσικῶν δεξιοτήτων αὐτοῦ», καθ' ὅσον ἕκαστον ἀπὸ τὰ ὄντα γίνεται τέλειον καὶ ἀνώτατον εἰς βαθμὸν μάλιστα σύμφωνον πρὸς τὴν συγγενῆ αὐτοῦ φύσιν. Κατ' ἀνάγκην πᾶσα ἀρετὴ πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ ἐξῆς τρία στοιχεῖα: Λογικόν, θυμοειδές, τάσιν πρὸς δρᾶσιν καὶ ἐπιθυμίαν, ἐσωτερικὴν διάθεσιν πρὸς συμμόρφωσιν καὶ ἐπιτέλεσιν τῶν ἀξιώσεων τοῦ λογικοῦ.¹

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω Πυθαγορείων ἀρχῶν² ὁ Πλάτων ζητεῖ νὰ κάμῃ ἐπιλογὴν τῶν συγγενῶν διὰ τοὺς ἐπικούρους φύσεων, λέγων πρὸς ἐκτέλεσιν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς ἀνδρείας, «Ἐν λοιπὸν τοιοῦτον ὑπόθεσε ὅτι ἐκάμαμεν καὶ ἡμεῖς ὅτε ἐξελέξαμεν τοὺς στρατιώτας καὶ ἐμορφώνομεν αὐτοὺς μὲ μουσικὴν καὶ γυμναστικὴν, ὅτι δηλαδὴ τίποτε ἄλλο δὲν ἐμηχανευόμεθα παρὰ πῶς οἱ νέοι πεισθέντες εἰς ἡμᾶς θὰ ἐδέχοντο ὅσον τὸ δυνατόν εὐκολώτερον τοὺς νόμους, οἵτινες ἀφοροῦν τὸν τρόπον τῆς ἀγωγῆς ὡς βαφὴν διὰ νὰ καταστῇ ἡ ἀντίληψις αὐτῶν ἀνεξίτηλος καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀρθὴν γνῶσιν τῶν κινδύνων καὶ τῶν ἄλλων σημείων, τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὴν ἄμυναν τῆς τῆς Πολιτείας, διότι οὗτοι ἀσφαλῶς θὰ εἶχον λάβει ἀπὸ τῆν φύσιν τῶν κατάλληλα στοιχεῖα καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀρμόζουσαν

¹) Stob. Περὶ ἀρετῆς λόγ. α'. Ἐκ τοῦ Μετώπου.

²) Παραβ. Stob. αὐτόθι. Περὶ ἀρετῆς ἐκ τοῦ Μετώπου.

άγωγὴν ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε ἡ ἀγωγή αὕτη ὡς βαφὴ νὰ ἀποπλύνῃ τὰ ῥύπη αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ὡς ἀδυναμῖαι εἶναι κατάλληλα διὰ νὰ ἐπαυξάνουν αὐτὰς ἢ ἡδονή, ἢ λύπη, ὁ φόβος καὶ ἢ ἐπιθυμία πρὸς ἰκανοποίησιν σωματικῶν ἢ ἄλλων ταπεινῶν ἀξιώσεων.»⁴

Ὡς βλέπομεν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος ἐπειδὴ δεσπόζει πάντοτε ἡ ἰδέα τῆς ἐνότητος, τῆς ἐνοποιήσεως τῶν πάντων τῆς συσφίξεως τῶν πολιτῶν μέχρι σημείου, ὥστε νὰ μετατραπῇ ἡ Πολιτεία εἰς οἰκογένειαν καὶ ἐπειδὴ ζητεῖ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς οἰκογενείας—Πολιτείας καὶ διακρίνει ὅτι ἡ εὐδαιμονία αὕτη ἐξαρτᾶται μὲν ἐκ τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς τοῦ ἀτόμου ὑπεροχῆς, τῆς κατὰ Πυθαγόρειον τρόπον ἁρμονίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπὸ τῆς Πολιτείας τοποθετήσεως τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν, τὴν χρησιμοποίησιν τούτου ὑπ' αὐτῆς κατὰ τρόπον θετικόν, διὰ τοῦτο βλέπομεν ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐκπηγάζει καὶ ἡ ἄλλη ἀρχὴ ἢ τῆς εἰδικεύσεως. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν Πλατωνικὴν Πολιτείαν μένει πάντοτε διάχυτον τὸ γνωστὸν Πολιτικὸν ἀξίωμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν βάσιν τῆς ἡθεωρία τῆς εἰδικεύσεως καθ' ἣν «πρὸς ὃ πέφυκε πρὸς ἕν ἕκαστος ἔργον δεῖ κομίζειν ὅπως ἂν ἐν αὐτοῦ ἐπιτηδεύων ἕκαστος μὴ πολλοὶ ἀλλὰ εἰς γίνεσθαι καὶ οὕτω δὴ ξύμπασα ἢ πόλις μία φύηται ἀλλὰ μὴ πολλαί.»⁵

Παραδεχόμενος οὕτω τὴν ἰδιαιτέραν κλίσιν καὶ ῥοπήν πρὸς τὸ ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀσχολούμενός τις καὶ τὸ ὁποῖον ἐξασκῶν γίνεται ἐπιστήμων εἰς αὐτό, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ πόλις ὑπὸ «εἰδότητων» ὑπηρετουμένη γίνεται εἰς ἐπιστημονικὸς ὀργανισμὸς, ὀφειλόμενος ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν «παιδείαν καὶ τροφήν» καὶ εἰς τὴν ἰδιάζουσαν ἀφ' ἑτέρου φύσιν τοῦ ἀτόμου, ἢ ὁποῖα ὅταν λάβει ἀνάλογον ἀγωγήν καὶ μόρφωσιν τελειοποιεῖται. «Διότι ἐάν οἱ νέοι καλῶς ἐκπαιδευθῶσιν, τότε οὗτοι γίνονται ἄριστοι ἄνθρωποι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὅσα τώρα παραλείπομεν καὶ τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὴν κρατικὴν ὀργάνωσιν θὰ ἀντιληφθῶσιν ὅτι ὅλα αὐτὰ ἔχουν ὀρθῶς, ὡς αἱ περὶ κοινῆς ἀγωγῆς, κοινοκτημοσύνης καὶ κοινῶν γάμων ἀρχῶν κ.λπ.»

40 Ἄνδρείος Ἄνθρωπος.

Καὶ ἐπειδὴ ὡς ἐλέχθη οἱ ἐπίκουροι, ἐξομοιωθέντες πρὸς τὸ θυμοειδές τῆς ψυχῆς εἶναι συγγενεῖς φύσεις πρὸς τὸ ἄρχον στοιχεῖον τῆς Πολιτείας τοὺς φύλακας, ἐξομοιωθέντας πρὸς τὸ λογιστικὸν αὐτῆς, διὰ τοῦτο ἡ ἀγωγή τοῦ θυμοειδοῦς «συνίσταται εἰς τὴν ἐξοικείωσιν αὐτοῦ νὰ πειθαρχῇ εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον

⁴) Πλάτ. Πολιτ. Δ. VII. 358 α.

⁵) Πλάτ. Πολιτ. 369 α.

καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ ἔχη τὸν ἡρωϊσμόν νὰ παραδέχεται τὰ ἴδια του σφάλματα, ὅποτε θὰ συμβαίῃ εἰς αὐτὸ ὅ,τι συμβαίνει εἰς ἕνα ὅστις ὅσον γενναιότερος εἶναι κατὰ τοσοῦτον ὀλιγώτερον δύναται νὰ ὀργίζεται... Τὸ στοιχεῖον τοῦτο γιγαντώνει τινὰ εἰς τὰ δεινὰ, καθιστῶν τοῦτον ἀκαταγώνιστον ὅταν, οὗτος ἐξουσιαζόμενος ἀπὸ τὸν λογισμόν, ἔχει τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἀγωνίζεται δικαίως.»¹

Τὸ στοιχεῖον τοῦτο, τὸ καὶ δραστικώτερον ὅλων, «ἐπικούρου εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀρχούσης τάξεως ὡς οἱ κύνες τὸν ποιμένα, εἶναι ἀπαραίτητον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως, ὃν ἀντίθετον τοῦ χρηματιστικοῦ γένους, ὅπερ ἄλλοτε ὠνομάσθη ἐπιθυμητικόν».²

Διὰ τοῦτο ἀνδρεία ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος θεωρεῖται ἡ Πολιτεία μόνον ὡς πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῶν πολιτῶν, τὸ ὁποῖον ἔχον ἀναλάβει τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Πολιτείας, διδασχθέν καὶ ἀσκηθέν εἰς τοὺς νόμους τῆς ἀμύνης, γνωρίζον τὰς πραγματικὰς δυσχερείας, τὰς ἀθλιότητας καὶ τοὺς πραγματικοὺς κινδύνους, ὅμως ἔρχεται κατ' εὐθείαν εἰς αὐτοὺς καὶ κατωρθοῖ νὰ ὑπερασπισθῆ ἀποτελεσματικῶς τὴν χώραν διασῶζον καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν πολιτῶν.

Κατὰ συνέπειαν ἀνδρεῖον ἄνθρωπον ὠνομάζομεν ἕκαστον ὡς πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, τὴν ἀνδρείαν, ὅταν τὸ θυμοειδὲς αὐτοῦ διατηρεῖ διὰ μέσου τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν λυπῶν αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὡς τρομερὸν ἢ ὄχι.³

Ἐνταῦθα πρόκειται τόσον περὶ σωματικῶν ὅσον καὶ πνευματικῶν δεινῶν ἐναντίον τῶν ὁποίων ἀντιπαλαίει ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ὅταν ἔχει ὁδηγόν του τὸν Νοῦν νικᾷ καὶ δύναται τῇ βοήθειᾳ τούτου νὰ κάμη ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τοῦ ποιοῦ καὶ τῆς φύσεως αὐτῶν.

41. Οἱ γονεῖς παράδειγμα ἀνδρείας πρὸς τὰ τέκνα των.

Ὁ Πλάτων, ἀφήνων τὸ θεωρητικὸν μέρος τῆς ἀνδρείας ἡμιτελὲς καὶ ὑπὸ τὴν Πυθαγόρειον αὐτοῦ μορφήν, τὸ ὁποῖον ἐθίξεν εἰς τὸ τέταρτον βιβλίον τῆς Πολιτείας, ἐρχόμενος εἰς τὸ ζήτημα τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς καὶ γνώσεως τῆς ἀνδρείας θεωρῶν ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἐργασιῶν καὶ συνεπῶς καὶ τὴν τέχνην τοῦ πολέμου ὡς γνῶσιν τῶν δεινῶν, διδασκτὴν, λέγει ὅτι οἱ γονεῖς «οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπικούρων πρέπει νὰ ὀδηγῶσι εἰς τὸν πόλεμον ὅσα ἀπὸ τὰ παιδιὰ των εἶναι σωματικῶς

¹) Αὐτόθι Πλάτ. Πολιτ. 369 b.

²) »

³) »

εὖρωστα διὰ νὰ παρακολουθοῦν μὲ προσοχὴν ὅσα θὰ πρέπει νὰ κάμνουν ὅταν θὰ γίνωσιν ἄνδρες ὡς ἀκριβῶς κάμνουν οἱ υἱοὶ τῶν ἄλλων ἐπαγγελμάτων. Ἐκτὸς δὲ τούτου θὰ παρίσταται ἀνάγκη νὰ ὑπηρετοῦν καὶ ἐκτελοῦν ὅλην τὴν βοηθητικὴν πολεμικὴν ὑπηρεσίαν, νὰ περιποιῶνται τοὺς πατέρας καὶ τὰς μητέρας αὐτῶν ὡς ἀκριβῶς οἱ υἱοὶ τῶν κεραμοποιῶν ἐνῶ παρακολουθοῦν τὴν κεραμοποιητικὴν τέχνην, ὑπηρετοῦν τοὺς κεραμοποιούς γονεῖς των.»¹

Ὁ Πλάτων ἐπήρεασμένος ἀπὸ τὴν Σπαρτιατικὴν στρατιωτικὴν ἀγωγὴν ζητεῖ κατὰ Πυθαγόρειον τρόπον νὰ καταστήσῃ ὅχι ὅλους τοὺς πολίτας, ὡς ἐν Σπάρτῃ, τελείους περὶ τὰ στρατιωτικά· ἀλλ' ὠρισμένην μόνον τάξιν αὐτῶν, ἱκανὴν διὰ νὰ ὑπερασπίζεται τὴν πατρίδα, ἀπειλουμένην, τάξιν χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Πολιτεία θὰ ἐφαίνετο ἀνδρεία καὶ θὰ διασώζεται.

Διὰ τοῦτο ἡ περὶ τὸν πόλεμον ἄσκησις ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐνδελεχὴς καὶ ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα πάσης ἄλλης περὶ τὰ εἰρηνικὰ ἔργα προπαιδείας καὶ ἀσκήσεως.² Πρὸς ἐπιτυχίαν μάλιστα καὶ πραγματοποίησιν τῆς νίκης θεωρεῖ ἀναγκαίαν τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐκστρατείας καὶ τῆς μάχης ἐκ μέρους τῶν υἱῶν τῶν ἀγωνιζομένων. Διότι ὅπως «πᾶν ζῶον ἀγωνίζεται μὲ μεγάλην γενναιότητα ὅταν εἶναι παρόντα τὰ τέκνα αὐτοῦ, διότι ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι μικρὸς δι' ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀγαπᾷ εἰς περίπτωσιν ἀποτυχίας,»³ οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος, γνωρίζων ὅτι ἐὰν νικηθῆ ἢ πρῶτα θὰ κινδυνεύσουν τὰ ἴδιά του τέκνα, θὰ ἀγωνισθῆ μὲ ἀπόφασιν νὰ νικήσῃ ἢ νὰ φονευθῆ. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη «νὰ καθιστῶμεν τοὺς παῖδας θεατὰς τοῦ πολέμου καὶ νὰ ἐπινοῶμεν μέσα ἀσφαλείας δι' αὐτούς.»⁴ Διότι ἡ ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ ἐξ ἀσφαλοῦς σημείου παρακολούθησις τῶν κινδύνων καὶ πραγματικῶν τρομερῶν ἔργων ἀφ' ἑνὸς μὲν γρανιτῶνει τὴν ψυχὴν καὶ ἐθίζει αὐτὴν νὰ μένη ψυχραῖμος εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν κινδύνων, ἀφ' ἑτέρου δίδει μαθήματα ἐμπράκτου καὶ ὅχι ἐν γυμνασίῳ ἐφαρμογῆς τῆς πολεμικῆς τέχνης, τῆς ἀνδρείας.

42. Δωρικαὶ ἀντιλήψεις υἱοθετούμεναι.

Εἰς τὸ σημεῖον τῆς δημιουργίας ἀρίστων ὑπερασπιστῶν ἡ προσοχὴ τῆς Πολιτείας πρέπει νὰ εἶναι διαρκῆς. Διότι «δὲν εἶναι μικρὸν πρᾶγμα ἡ διαρκῆς προσπάθεια τῆς Πολιτείας νὰ

¹) Πλάτ. Πολιτ. Ε. XIV 373 α.

²) Αὐτόθι.

³) » 373 c.

⁴) »

καταστήση τοὺς νέους καλοὺς μελλοντικοὺς στρατιώτας». ¹ Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον ἡ παθητικὴ παρακολούθησις τῶν μαχῶν ὑπὸ τῶν παίδων ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα διαρκῆς ἀπασχόλησις καὶ ἐξεύρεσις τρόπων ἀντιμετωπίσεως τῶν πολεμικῶν περιπετειῶν καὶ κινδύνων ἦτο ἔργον τῆς στρατιωτικῆς τάξεως, τῆς ὁποίας οἱ γέροντες καὶ οἱ μᾶλλον ἔμπειροι ἔπρεπε νὰ ἐγένοντο ἡγέται καὶ διδάσκαλοι.

Διὰ τοῦτο εἰς τὴν Πλατωνικὴν Πολιτείαν οἱ νομοθέται «θὰ διορίσωσιν ὡς ἄρχοντας τῶν παίδων ὄχι τοὺς ἐλεειονοτέρους ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως ἀλλ' ἐκείνους, οἵτινες κατέστησαν ἱκανοὶ ἀρχηγοὶ καὶ κατάλληλοι παιδσγωγοὶ λόγῳ τῆς ἐμπειρίας καὶ μεγάλης τῶν ἡλικίας». ² Ἄριστοι ὡς βλέπομεν ἡγεμόνες τῶν παίδων εἶναι ὅσοι ὡς εἰς τὴν Σπάρτην, τὴν Δωρικὴν Κρήτην καὶ τὰς Δωρικὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας ἐφάνησαν ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικῆς ἄμεμπτοι καὶ ἀπὸ ἀπόψεως στρατιωτικῆς ἐπιδόσεως ἄριστοι, ἱκανώτατοι στρατηγοὶ ὡς τέλειοι γνῶσται τῆς ἐπιστήμης τῆς ἀνδρείας ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν αὐτῆς μορφήν. Καὶ ὅπως προκειμένου διὰ τὸν ἀστοχοῦντα εἰς τὴν τάξιν τῶν φυλάκων παῖδα ὁ Πλάτων συνίστα ἄμεσον ἔκπτωσιν οὕτω καὶ διὰ τὸν ἀποτυγχάνοντα παῖδα τὸν καταταχθέντα εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπικούρων, συνίστα ὁμοίαν ἔκπτωσιν καὶ μειάταξιν εἰς τὴν τάξιν τῶν δημιουργῶν καὶ γεωργῶν. ³ Ὡσαύτως διὰ τὸν παῖδα ἐκεῖνον, ὅστις εἰς τὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια καὶ εἰς τοὺς κινδύνους, οἵτινες θὰ παρουσιάζοντο κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν γυμνασίων, θὰ ὑπεδείκνυε δειλίαν ἢ θὰ παρεδίδειτο εἰς τὸν ἀντίπαλον, ὁ παῖς οὗτος θὰ μετέπιπτεν εἰς αἰώνιαν ἀτιμίαν, γένόμενος δούλος καὶ κτῆμα τῆς Πολιτείας, δυνάμενος νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ οἴουδήποτε πολίτου. ⁴ Ἐνῶ ὁ ἀριστεύσας εἰς τὰ γυμνάσια παῖς καὶ δώσας εἰς αὐτὰ κατ' ἐπανάληψιν δείγματα τῆς ψυχικῆς του ὑπεροχῆς, τοῦ θάρρους καὶ τοῦ στρατηγικοῦ αὐτοῦ πνεύματος, αὐτὸς ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τῆς ομάδος νὰ τύχῃ τῆς ἀρμοζούσης εἰς ἀρχηγὸν ἐκτιμήσεως καὶ κατὰ τὸν Κρητικὸν τρόπον διακρίσεως ἐκ μέρους τῶν συνηλικιωτῶν του οἵτινες ἔπρεπε νὰ δεικνύωσιν εἰς αὐτὸν ὑποτέλειαν, ἀγάπην σεβασμόν, ⁵ ἔρωτα ὑπὸ τὴν ἀγνοτέραν αὐτοῦ μορφήν, ὅστις ἦτο τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν εἰς ἐλευθέρας Πολιτείας ζώντων πολιτῶν.

Ὁ Πλάτων, υἱοθετῶν εἰς τὴν Πολιτείαν του τὸν πανάρχαιον τοῦτον θεσμόν, τὸν ἔρωτα, περὶ τοῦ ὁποίου ὡς παιδαγωγικοῦ μέσου ἐπιφυλασσόμεθα εἰς ἰδίαν μελέτην νὰ ὁμιλή-

¹) Πλάτ. Πολιτ. Ε. XIV 373 d.

²) Αὐτόθι.

³) »

⁴) Αὐτόθι.

⁵) »

σωμεν καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἴχνη καὶ αἱ βάσεις εὑρίσκονται εἰς τὸν προομηρικὸν κόσμον, ζητεῖ νὰ ἐδραιώσῃ ὄχι μόνον εἰς τὸ γένος τῶν ἐπικούρων ἀλλ' εἰς ὅλον τὸν κρατικὸν μηχανισμόν τὸν ἰσχυρότατον δεσμόν τῆς ἀγάπης, ἵνα οἱ στρατιῶται καὶ οἱ πολῖται ἐκ πνεύματος ἀλληλεγγύης καὶ ἀμοιβαίας ἀγάπης ὑποστηρίζωσι τὰ κινδυνεύοντα συμφέροντα τῆς Πολιτείας-οἰκογενείας, τῆς ὁποίας ἐτάχθησαν ἀκοίμητοι φρουροί.

Καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἐν τῇ Πολιτεία ἐφαρμογὴ τῆς ἀρετῆς ἀνδρεία ὡς πολιτικῆς ἀρετῆς. Θὰ ἦτο ὅμως λίαν ἐλλιπὴς ἡ περὶ ἀνδρείας πολιτικῆς ἄποψις ἂν ἤρκούμεθα εἰς τὰς γενικὰς ὡς ἀνεφέραμεν ταύτας ἀρχάς.

43. Σκέψεις ἐπὶ τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς συγγραφῆς τῶν διαλόγων.

Ἄξιζει λοιπὸν τὸν κόπον νὰ ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα πῶς ἠννόει τὴν φύσιν καὶ τὴν σύστασιν τῆς ἀρετῆς ταύτης ἀπὸ τῆς φιλοσοφικῆς τῆς πλευρᾶς. Προχωροῦντες θὰ ἴδωμεν ὅτι ἕκαστος διάλογος εἶναι καὶ μία ἰδιαιτέρα παράδοσις ἐν τῷ ὅλῳ μὲ ὠρισμένον σκοπὸν, μὴ πολλακίς διαφαινόμενον ἀρχικῶς, μία ὅλη πρὸς προσφορὰν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει ἡ κεντρικὴ ἰδέα καὶ μῦθος, πολλακίς ἔχων πλοκὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον δραματικὴν, μὲ ποιητικὴν πάντως ἐλευθερίαν, ἑκάστη παράδοσις ὑπὸ μορφήν διαλόγου γενομένη ἔχει διὰ λόγους παιδαγωγικῆς οἰκονομίας παιδαγωγικὴν καθαρῶς ἀρχιτεκτονικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν παρουσιάζεται ἐν ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν, οἵτινες παρίστανται μάρτυρες ἢ καὶ δρῶντα πρόσωπα εἰς ἀναγνωρίσεις, ἐπεισόδια παντοειδεῖς περιπετείας καὶ λύσεις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον δραματικὰς καὶ πάντοτε διὰ τὸ πνεῦμα ἱκανοποιητικὰς. Εἰς ἕκαστον τῶν μικρῶν ἰδίᾳ Πλατωνικῶν διαλόγων — παραδόσεων ὁ Πλάτων ἀνέπτυσε καὶ μίαν εἰδικὴν πάντοτε ἀρετὴν «καὶ ὠδήγει πάντοτε τὴν συζήτησιν εἰς τὸ πρόβλημα αὐτῆς ταύτης τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς πραγματικῆς τῆς φύσεως.»¹ Εἰς τοὺς διαλόγους τούτους εἶχεν ὑποστηριχθῆ ἡ θεωρία ὅτι ἡ ἀρετὴ θὰ ἠδύνατο νὰ εἶχε μέρος. Καὶ ἐγένετο προσπάθεια ἀνακαλύψεως τούτων Διότι ἡ ἀνακάλυψις αὐτῶν θὰ ὠδήγει εἰς τὴν γνῶσιν αὐτῆς τῆς ἰδίας τῆς ἀρετῆς, ἥτις οὕτω θὰ ἐγίνετο γνῶσις, ὑποβοηθουμένης οὕτω τῆς Σωκρατικῆς ἀρχῆς «οὐδεὶς ἐκῶν ἀμαρτάνει.» Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐξετάζοντες ὠρισμένους Πλατωνικοὺς διαλόγους παρατηροῦμεν ὅτι οὗτοι ἀποτελοῦν ἐν εἶδος ἀλύσεως. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ κατὰ τὸν Πλάτωνα ἀποτελεῖται ἐκ πέντε ἐπι μέρους ἀρετῶν ὡς ἀνεξαρτήτων στοιχείων 'Ἀρετῆς' διὰ τοῦτο παρατηροῦμεν ὅτι αἱ ἀρεταὶ αὗται ἀφ' ἑνός

¹) g. gaeger Paideia II. 116 oxford- Leondon, 1945.

μὲν ἀναπτύσσονται εἰς ὠρισμένους διαλόγους, ἀφ' ἑτέρου ὁσάκις ἢ ἀνάπτυξις τῶν δὲν ἔγινε πλήρως ἢ ὅταν αἱ ἀρεταὶ αὗται εἶναι ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος, ἐπανεξετάζοντο καὶ ἐπανανεπτύσσοντο.

Οὕτως ἐνῶ εἰς τὸν Λάχην, ὠμίλησε περὶ ἀνδρείας ὡς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ἀρετῆς, εἰς τὸν Πρωταγόραν βραδύτερον ἀνέπτυξε καὶ ἀνέλυσε τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐν συνδυασμῷ τοῦ ἡδέος μὲ τὸ ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον ἐξήτασε μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὸν Γοργίαν παραλλήλως μὲ τὴν δικαιοσύνην, τὴν ὁποῖαν κατόπιν ἀνέπτυξεν ἔστω καὶ ὄχι τόσο ὅσον θὰ ἔπρεπε καλλιτεχνικῶς εἰς τὸν Χαρμίδην, ἐνῶ εἰς τὸν Φίληβον ἀνέλυσε καὶ ἀνέπτυξε λεπτομερῶς τὴν σχέσιν τοῦ ἀγαθοῦ μὲ τὸ ἡδύ, ζήτημα τὸ ὁποῖον μόλις ἔθιγῃ εἰς τὸν Πρωταγόραν. Καὶ ἐνῶ εἰς τὸν Πρωταγόραν γίνεται ἀπλή διαστολὴ τῆς δημώδους ἀρετῆς πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν τοιαύτην, τὴν λεπτομερειακὴν τούτων διαφορὰν παρουσιάζει εἰς τὸν Μένωνα, εἰς τὸν ὁποῖον ὑποστηρίζει ὅτι ἡ μὲν κοινὴ ἀρετὴ εἶναι ἀντικείμενον ἀπλῆς δόξης, ἡ δὲ φιλοσοφικὴ τοιαύτη εἶναι προῖον ἐπιστήμης, ἐνῶ εἰς τὸν Λάχην ἀναπτύσσει τὴν ἀρετὴν περὶ ὁσιότητος, εἰς δὲ τὸν Εὐθύφρονα περὶ σωφροσύνης διὰ τὴν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς ἀρετὰς ὡς γνωστὰ στοιχεῖα εἰς τὴν Πολιτείαν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, τοὺς καθαρῶς φιλοσοφικοῦ περιεχομένου διαλόγους.

Οἱ διάλογοι ἐπομένως τοῦ Πλάτωνος ἀποτελοῦν ἐνιαῖόν τι ὅλον ἀλληλοεξηγούμενον, τοῦ ὁποῖου οἱ μὲν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους διάλογοι ἐνῶ ἀπηχοῦν τὰς κυρίας Σωκρατικὰς ἠθικὰς ἀρχὰς μετὰ τοῦ πλουσιωτάτου ποιητικοῦ καὶ δραματικοῦ Πλατωνικοῦ πνεύματος, παρουσιάζουν ἕνα καθαρῶς ἠθικὸν κόσμον, ὅστις μέλλει νὰ ἐκδηλωθῇ εἰς τελείως φιλοσοφικὸν τοιοῦτον, ὡς ἐμφανίζεται εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ Γοργίου καὶ ἐντεῦθεν διαλόγους του.

Καὶ ἐνῶ εἰς τοὺς πρώτους αὐτοῦ διαλόγους ἀπλοῦται ἡ λεπτὴ Σωκρατικὴ εἰρωνεία, τὸ δὲ πνεῦμα τοῦ ἀναγνώστου βλέπει μίαν χαρίεσσαν σκιαγράφησιν τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου του διδασκάλου, ¹⁾ ὅθεν δύναται ὁμοίως οὗτος νὰ ἀρνηθῇ ὅτι καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη ὑπάρχει ἐν βαθύ ἐρευνητικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον παρὰ τὰς ποιητικὰς του πτήσεις, ἠκολούθει μίαν βασικὴν πάντοτε γραμμὴν, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι γνῶσις, ἥτις βαίνει ὅλον ἐν καὶ τελειοποιουμένη, εὐρισκομένη εἰς τὸ ἀπόγειον αὐτῆς, ὡς κοσμοποιοῦ αἰτίας ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς Ἰδέας, ἥτις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων διαλόγων ἐπώάζετο εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ φιλοσόφου καὶ ἐδιδάσκετο εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς μαθητὰς τῆς Ἀκαδημίας μὴ διδασκομένη οὔτε εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς μαθητὰς οὔτε καὶ εὐκρινῶς ἀναπτυσσομένη εἰς τοὺς πρὸ τοῦ Γοργίου διαλόγους. ²⁾

¹⁾ g. gaeger Παιδεία Τόμ. II, σελ. 88-89. London-Oxford 1945.

²⁾ Αὐτόθι.

Διερχόμενοι δὲ τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος κατὰ τὴν ἐξελικτικὴν αὐτῶν σειρὰν, ἐνῶ διακρίνομεν τὴν Σωκρατικὴν ἐπίδρασιν, τὴν ποιητικὴν καὶ δραματικὴν πτῆσιν τοῦ φιλοσόφου, τὰ ἴχνη τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιδράσεως τῶν Ἴωνων, τοῦ Ἡρακλείτου καὶ τῶν Πυθαγορείων, τοὺς σταθμοὺς τῆς γλωσσικῆς του ἐξελίξεως, τὴν περίοδον τῆς ἐφαρμογῆς τῶν Πυθαγορείων ἀρχῶν ἐν τε τῇ ἠθικῇ καὶ ἐν τῇ διοικήσει τοῦ Κράτους καὶ τέλος τὴν πλήρη φιλοσοφικὴν αὐτοῦ ἐξύψωσιν, διερχόμενοι λέγομεν, τοὺς διαλόγους τούτους ἐνῶ κάμνομεν τὰς ἀνωτέρω διαπιστώσεις, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ βλέμμα τοῦ φιλοσόφου βλέπει τὰ πάντα ἀφ' ὕψηλοῦ καὶ περιβάλλει αὐτὰ ὡς ἐνιαῖον καὶ ἀδιαχώριστον ὅλον, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ κάθε τι ἔχει καὶ ὠρισμένον σκοπὸν καὶ συντελεῖ εἰς κάποιαν θεραπείαν καὶ ἀρμονίαν τοῦ ὅλου.

44. Φύσις τῆς ἀνδρείας ὡς ἀρετῆς.

Εἶδομεν ὅτι ἡ ἀνδρεία εἶναι ἀρετὴ, ἀνήκουσα ὄχι εἰς ὄλους ὡς μέρος τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς ἢ τέχνης ἀλλ' εἰς τοὺς ὀλίγους καὶ μάλιστα εἰς τὴν τάξιν τῶν πολιτῶν, τοὺς ἐπικούρους τῆς Πολιτείας, τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ θυμοειδοῦς αὐτῆς.

Δὲν εἶπομεν ὅμως ποία εἶναι ἡ φύσις τῆς ἀνδρείας ὡς ἀρετῆς. Ἄς ἴδωμεν τί λέγει περὶ τῆς φύσεως αὐτῆς εἰς τὸν Λάχην καὶ Πρωταγόραν,

Μὴ προτιθέμενοι δὲ νὰ κάμωμεν περιττὴν ἴσως ὡς ἄλλοι εὐρείαν ἀνάλυσιν τῶν ἐν λόγῳ διαλόγων μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι καθ' ὅλα παιδαγωγοῦμεν, ἀρκούμεθα νὰ λάβωμεν ἐξ αὐτῶν πᾶν ὅ,τι στοιχεῖον τείνει νὰ ἀποδείξῃ τὴν φύσιν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν σύστασιν τῆς ἀνδρείας ὡς μέσου ἐπιτεύξεως κοινωνικῆς εὐδαιμονίας. Καὶ τοῦτο, διότι ἡ πρακτικὴ ἀξία τῆς γνώσεως τῆς ἀνδρείας συνεπάγεται καὶ τὴν ἰκανότητα τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐξ αὐτῆς προερχομένων ἀγαθῶν. Διότι ὅταν γνωρίζει τις τί εἶναι ἀγαθὸν τότε ἐξασφαλίζει ἑαυτὸν ἀπὸ πᾶσαν ἐπιρροὴν ἣτις παρακινεῖ τοῦτον νὰ πράξῃ τὸ κακόν. Ἡ δύναμις δηλαδὴ τῆς γνώσεως παίζει τὸν πρῶτιστον ρόλον εἰς τὴν ζωὴν.¹

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς γνωστὸν ὑπὸ τὴν στέγην τῆς δημοκρατίας κατὰ τὸν 4ον π. Χ. αἰῶνα παρουσιάσθησαν διάφοροι σχολαί. Διδασκαλαὶ πρωτότυποι ὑπὸ εἰδικευμένων καὶ σοφῶν καθηγητῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκ τῆς πείρας ἀποκρυσταλλώθεισαι εἰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις, παρείχοντο ἀπλήστως καὶ ἐπὶ πληρωμῇ εἰς φιλόδοξον καὶ φιλομαθέστατον ἀκροατήριον.

Ὅπως ὅμως οἱ εἰσρεύσαντες τότε ἐκ πάσης Ἑλληνικῆς

¹) g. goeger *Raid*. τόμ. II 123. London • Oxford 1945.

²) Πλάτ. Λάχ. 183 c—184.

Χώρας περίφημοι διά τὴν ἐλευθεριότητά των σοφισταί, ἐδίδασκον τὰ «εἶδωλα» μᾶλλον τῆς σοφίας, οὕτω καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς ἀνδρείας, τῆς ὀπλομαχίας ἐδιδάσκοντο τὴν «ψευδῆ ἀνδρείαν» ἣτις δὲν εἶχε καθόλου ἐφαρμογὴν εἰς τὰς μάχας καὶ ἣτις εἰς αὐτὰς ἀπεδεικνύετο γελοία.

Εἰς τὸν διάλογον τοῦτον γίνεται ἔρευνα «Τί τέλος πάντων εἶναι ἡ ἀνδρεία;» Κατὰ τὸν Πλάτωνα «αὕτη εἶναι μάθημα» γνῶσις, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται ἀπὸ δύο ἀπαραιτήτους ὄρους: α) ἀπὸ καλοῦ καὶ σοφοῦ διδασκάλου. Καὶ β) ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ διδασκόμενου, ὅστις δύναται νὰ ἀποδείξῃ ἐμπράκτως γνῶσιν τῆς ἐπιστήμης ταύτης, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἡ ἀξία τοῦ διδάσκοντος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διδασκαλίας του, ἐξ ἧς ἀναφαίνονται ἄριστοι καὶ ἐνάρετοι μαθηταί.¹

Ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία τοῦ διαλόγου δὲν συνίσταται τόσον εἰς τὸ διδακτὸν ἢ μὴ τῆς ἀνδρείας ὅσον εἰς τὴν ἐκ τῆς ἀναλύσεως αὐτῆς προκύπτουσιν γνῶσιν τῶν μερῶν αὐτῆς, ἣτις θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐκ τῆς γνώσεως πρακτικὴν ὠφελιμότητα ἐπὶ τῶν πολιτῶν.

Διὰ τοῦτο ἐρευνᾶται τίς εἶναι ἡ φύσις τῆς ἀνδρείας καὶ τίς ἡ τοῦ ἀνδρείου,² καθ' ἣν ἀνδρεῖος μὲν εἶναι ὁ ἐν τῇ τάξει παραμένων, ἡ δὲ ἀνδρεία ἔχει εὐρυτέραν σημασίαν. Διότι ἀναφέρεται εἰς πάσης φύσεως κινδύνους τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, εἰς τὰς ἀσθενείας καὶ τὰς πενίας, εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς πολιτικῆς, εἰς τὰς λύπας καὶ τοὺς φόβους, εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἐπιθυμίας,³ στοιχεῖον λίαν ἀπαραίτητον εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις πρὸς ὑπερνίκησιν τῶν ἀντιξοοτήτων τῆς ζωῆς ὑπὸ τῶν πολιτῶν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ἀνδρεία εἶναι καρτερία τις τῆς ψυχῆς⁴ ἡ ὁποία διὰ νὰ ἔχη κύρος πρέπει νὰ ἔχη ὡς χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τὴν φρόνησιν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀνδρεία εἶναι γνῶσις τις καὶ ἐπομένως σοφία τις⁵ καὶ μάλιστα τῶν δεινῶν καὶ θαρραλέων τόσον εἰς τὸν πόλεμον ὅσον καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Τὰ θηρία ἐπομένως δὲν εἶναι ἀνδρεῖα ἅτε μὴ ἔχοντα ἐπίγνωσιν τῶν κινδύνων, ἀλλ' ἀπλῶς ἄφοβα καὶ μωρά.

Ἐκ τῆς ἀναλύσεως προκύπτουν τὰ ἐξῆς συμπεράσματα λίαν ὠφέλιμα ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως:

1) ὅτι ἡ ἀνδρεία εἶναι μόνον τῆς ἀρετῆς ὡς ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη.

2) ὅτι δεινὰ εἶναι τὰ παρέχοντα δέος, τὸ ὁποῖον εἶναι προσδοκία τοῦ μέλλοντος κακοῦ καὶ

¹⁾ Πλάτ. Λάχ. 185 c.

²⁾ Αὐτόθι. 190.

³⁾ > 191

⁴⁾ > 194 d.

3) ὅτι ἐκάστη ἐπιστήμη ἐξετάζει τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς εἰς ὄλους τοὺς χρόνους καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸ μέλλον.

Διὰ τοῦτο ἡ ἀνδρεία εἶναι ἡ γνῶσις τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν δεινῶν, τὰ ὅποια ἀφοροῦν καὶ περιέχονται εἰς ὄλους τοὺς χρόνους. Εἶναι δηλαδὴ αὕτη ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ περιλαμβανομένου εἰς ὄλους τοὺς χρόνους. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀνδρεία, ὡς γνῶσις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, εἶναι ἐπιστήμη, περιλαμβάνουσα τὴν σωφροσύνην, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ὀσιότητα, διὰ τοῦτο ἡ ἀνδρεία δὲν εἶναι ἀπλοῦν μόριον τῆς ἀρετῆς ἀλλ' αὕτη ἡ ἴδια καὶ ὀλοκληρωμένη ἡ ἀρετὴ¹ ὑπὸ τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτῆς μορφήν καὶ οὐσίαν.

45. Ἡ ἀνδρεία ὡς ἀρετὴ εἶναι γνῶσις.

Καὶ αὐτὰ μὲν ἐξάγονται εἰς τὸν Λάχην, λίαν ὠφέλιμα ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως. Ἄς ἴδωμεν ἐπίσης ποίας θεωρητικῆς μορφῆς στοιχεῖα ἐξάγονται ἀπὸ τὸν Πρωταγόραν, ἐφαρμοσίμα εἰς τε τὰ ἄτομα καὶ τὴν Πολιτείαν. Εἰς τὸν διάλογον τοῦτον μετὰ μακρὰν εἰσαγωγήν,² ὁ Πλάτων ἀριστοτεχνικώτατα καὶ δραματικώτατα παρουσιάζει δύο πνευματικούς ἀντιπροσώπους: α) τὸν Σωκράτην, πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τοὺς σοφιστὰς ἔχοντα,³ ὅστις ὁμῶς ἐπίστευε καὶ ἐδίδασκεν ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι τι τὸ ἐξωθεν διδόμενον ἀλλὰ τι διὰ διανοητικῆς ἐνεργείας ἀνευρισκόμενον, ὅτι πᾶσα γνώμη ὅσονδήποτε ἀρχαία καὶ ἂν εἶναι διὰ τὴν ἔχρη κῦρος πρέπει νὰ ὑποβληθῆ εἰς νέαν βάσανον καὶ νὰ στηρίζεται ἐπὶ λογικῶν στοιχείων. Καὶ β) τὸν Πρωταγόραν, ὅστις ἀνεκήρυξεν ὡς μέτρον ἐκτιμήσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, ὄχι τὸν ὀρθὸν λόγον ἀλλὰ τὸν ὑποκειμενικὸν ἄνθρωπον, τὸν ἐν ἐκάστῳ ὑπάρχοντα Νοῦν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ὁ Πλάτων παρεδέχετο μετὰ τοῦ διδασκάλου του, ὅτι ἴσχυε προκειμένου διὰ πράγματα τῶν αἰσθήσεων ὄχι ὁμῶς καὶ διὰ ζητήματα γνώσεως ὡς ἀποδεικνύεται κυρίως εἰς τὸν Θεαίτητον.

Τὴν ἀρχὴν λοιπὸν τοῦ Πρωταγόρου «χρημάτων πάντων μέτρων ἄνθρωπος», ἣτις ἀνέπτυσσε τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἡρακλείτου «τὰ πάντα ρεῖ», συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ γνῶσις εἶναι ἀντίληψις ὄχι τοῦ ὑπάρχοντος ἀλλὰ τοῦ ἐκάστοτε ἐπερχομένου τοῦ ρέοντος, τοῦ ἀμφιβόλου καὶ μεθισταμένου παρόντος, καθ' ἣν ἀρχὴν ἕκαστος δὲν γνωρίζει περισσότερα τοῦ ἄλλου καὶ ὁ Πρωταγόρας εἶναι τόσον σοφός ὅσον καὶ οἱ Θεοὶ ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον «δὲν εἶναι σοφώτερος ἀπὸ ἓνα τρελλόν», ἐφ' ὅσον ὁ

¹) Πλάτ. Λάχης 199 d.

²) Πλάτ. Πρωτ. 306 319.

³) Hegel, Geschichte der philos. Mistriotis Plat. Protag. σελ. 4-5. Ἄθηναι 1877. gaeger Paideia II. τόμ. II. σελ. 40. London-oxford 1945.

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

λα έξισοϋνται πρὸς τὴν ἀτομικὴν γνῶσιν. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ὁ Σωκράτης ἐμμέσως καὶ χωρὶς κἄν νὰ φαίνεται, καταπολεμᾷ καὶ εἰς τὸν διάλογον τοῦτον, ἀρκούμενος νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ἐνῶ μία κρίσις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀληθεστέρα μιᾶς ἄλλης δύναται ὁμως νὰ εἶναι καλυτέρα ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἔχει καλύτερα ἀποτελέσματα.¹

Εἰς τὸν διάλογον τοῦτον, εἰς τὸν ὁποῖον θίγονται διάφορα θέματα παρουσιάζονται καὶ ἀντίστοιχοι ἐπὶ μέρους διδασκαλῖαι, γινόμεναι διὰ τῆς περιφήμου ἐπαγωγικῆς μεθόδου.

Οὕτω μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν γίνεται :

- 1) Ἐρευνα, λόγοι καὶ ἀντιλογίαι περὶ τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς.²
- 2) Ἀπόδειξις περὶ ταυτότητος τῶν μερῶν τῆς ἀρετῆς.³
- 3) Ἐρμηνεία καὶ ἀνάλυσις ποιήματος τοῦ Σιμωνίδου.⁴
- 4) Ἀπόδειξις ὅτι ἡ ἀνδρεία εἶναι ἐπιστήμη.⁵

Καὶ πάντα ταῦτα κατὰ τρόπον καθ' ὁλοκληρίαν παιδαγωγικόν, χρησιμοποιοῦντα τὰ πρακτικῶς γνωστὰ καὶ ἀπλᾶ διὰ νὰ προχωρήσῃ ἡσύχως καὶ φυσιολογικῶς καὶ ἀπλῶς εἰς ἀναπότρεπτα λογικὰ συμπεράσματα, μεταχειριζόμενος τὴν διαλεκτικὴν ὄχι διὰ πολυλογίαν⁶ ἢ διὰ νὰ ἀναμεισθῇ καρκίνους⁷ ἀλλὰ διὰ νὰ πείσῃ καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὡς ἀληθὲς τὸ τέως ἄγνωστον.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ διαλόγου ὁ Πλάτων εἰσάγει ἀνώνυμὸν τινα ἑταῖρον τοῦ Σωκράτους ἐρωτῶντα αὐτὸν ἐάν ἐπιστρέφῃ ἀπὸ τὸ κυνήγιον τοῦ ὠραίου Ἀλκιβιάδου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπαντᾷ ὅτι ἔρχεται ἀπὸ πολὺ ὠραιότερον κυνήγιον, συλλοβῶν ὠραιότατον θήραμα τὸν ἐξ Ἀβδήρων Πρωταγόραν, εἰς τὸν ὁποῖον, φιλοξενούμενον ὑπὸ τοῦ πλουσίου Καλλίου, ὠδήγησε τὸν νέον Ἴπποκράτην, ἐπιθυμοῦντα νὰ μάθῃ τὴν σοφιστικὴν ὡς μάθημα ἐλευθερίου ἀγωγῆς.⁸ Ἄξια ἰδιαιτέρας παιδαγωγικῆς μελέτης εἶναι αἱ ἐπ' εὐκαιρίᾳ δῆθεν δοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Σωκράτους συμβουλαὶ πρὸς τὸν ἀπερίσκεπτον νέον, ὅστις ἐλέγχεται διότι παραδίδει ἑαυτὸν εἰς σοφιστὴν, τοῦ ὁποῖου ἀγνοεῖ τὸ ποιὸν καὶ τὰς γνώσεις⁹

46. Ἀνδρεῖος εἶναι ὁ γνωρίζων τὴν φύσιν τῶν κινδύνων καὶ ἀντιμετωπίζων αὐτούς.

Ἄλλ' ἡμᾶς δὲν ἐνδιαφέρει ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ διαλόγου οὐδὲ τὰ πρόσωπα ὅσον αἱ ἰδέαι καὶ εἰδικώτερον τὸ περὶ ἀν-

¹) Roussel Ἱστορ. Δυτικῆς φιλοσοφίας. σελ. 171. London 1945.

²) Πλάτ. Πρωτ. 319 α - 328 d.

³) Αὐτόθι 329 c - 334.

⁴) > 338-347.

⁵) > 347-360.

⁶) Πλάτ. Πρωτ. 312 e.

⁷) Orogousq. graec. Veter. Serip. Τόμ. II σελίς 387. Λειψία 1881.

⁸) Πλάτ. Πρωτ. 312 b.

⁹) Πλάτ. Πρωτ. 349 d.